

## **Vana-Võromaa arendustegevuste toetuste kasutamise tegevusaruanne**

Põlvamaa Arenduskeskusele, Võrumaa Arenduskeskusele ja Valgamaa Arenguagentuurile

**Põlvamaa Arenduskeskus SA:** Leping 24.03.2025 p. 2 - Arendustegevuste toetus

**Võrumaa Arenduskeskus SA:** Leping 1-3/296

**Valgamaa Arenguagentuur SA:** leping nr.AA1-3.2/34/2025 Võru

Aruande esitaja: **Võru Instituut**

Toetuse kasutamise periood: **01.01.2025 - 31.12.2025**

1. Tegevuse maksumus **kokku 25000 eurot**, sellest :

**Põlvamaa Arenduskeskus SA toetus 7500 eurot,**

**Võrumaa Arenduskeskus SA toetus 15 000 eurot,**

**Valgamaa Arenguagentuur SA toetus 2400 eurot.**

2. ja 3. Tegevuse kirjeldus (toimumise aeg, kulg, osalejad, olulisemad tähelepanekud jms) ja olulisemad tulemused.

2025. aasta tegevusteks oli planeeritud Vana-Võromaa piirkonna kultuurieripäraga seotud arendustegevused:

1. Vana-Võromaa käsitöövõrgustiku arendamine
2. Vana-Võromaa kultuuriruumi turundustegevused: suitsusaunade loendus

Võru Instituut arendab toetuse abil tugitegevusi, mis annavad piirkonna (väike)ettevõtetele rohkem võimalusi kasutada Vana-Võromaa kultuuripärandit traditsioonilise käsitöö valdkonnas ning külastusteenustega seotud ettevõtluses.

### **TEGEVUS 1**

**Käsitöövõrgustiku** arendamisel oli põhirõhk käsitööstuse ruumides traditsioonilise käsitöö teadmuskeskuse teenuste ja tegevuste väljaarendamine ja käsitöömeistrite loomingu tutvustamine avalikkusele. Regulaarselt vahetunud käsitöönäitused ja erinevate oskuste õpitoad ning kursused toimisid aastaringelt, alaliselt oli avatud näitus-müük. Oluliselt suurenes rahvarõivaste alase nõustamise maht, sealjuures tuli leida rõivakomplektide valmistajad ning tegelda materjalide hankimise ning tarneküsimuse lahendamisega.

Tegelesime ka tootearendusega, sh toimus uute toodete konkurss, toodete turundusabi ja käsitöö kaubamärgi tutvustamisega mitmetel suursündmustel.

Kestev majandussurutis ühiskonnas annab jätkuvalt tunda ka käsitöö valdkonnas: käsitöö müügi maht ja käive on olulisel määral vähenenud, huvi käsitööalaste koolituste vastu on langenud, gruppide külastused on võrreldes eelnenud aastaga vähenenud. Oleme oma tegevuste planeerimisel hästi paindlikud ajaplaanidega ja õpitubades osalemise tasud on pigem tagasihoidlikud. Positiivne on, et iga esindusse sisseastunu või meiega ühendust võtnu saab oma küsimustele põhjalikud vastused ja vajadusel abi ning jätkuvalt leidub pärandilisest käsitööst sügavamalt huvitatuid, kes on võrgustikuga liitunud ning seltsi liikmeks astunud.

Võrgustiku aktiivseid liikmeid on praeguse seisuga 114, Vana-Võromaa Käsitöö MTÜ liikmeid on 30. Võrgustiku info on avaldatud veebilehel <https://wi.ee/et/tegemised/kasitooliste-umarlaud/> ja käsitööesinduse koduleht on <https://www.ideekoda.ee>

## **2025. aasta arendustegevused (periood jaanuar-detsember):**

### **Käsitöövaldkonna 2025. aasta arendustegevused (periood jaanuar-detsember):**

#### **1. Tugitegevused käsitööliste piirkonna eripära kandvate toodete arendamiseks.**

Omapära-toodete arenduses korraldasime uute **omapäratoodete loomise konkursi „Silmäilo“**, mis toimus 17. veebruarist kuni 30. aprillini, laekus 17 erinevat tööd, osales kolmteist meistrit.

Konkursil osalenud toodetega saab tutvuda fotode vahendusel Vana-Võromaa Käsitöö FB lehel:

<https://www.facebook.com/media/set/?set=a.1138051388369215&type=3>

Konkurssi ja tulemusi kajastati piirkonna meediakanalites. Uusi tooteid esitleti näitusel, mis jäi avatuks kogu suveks, neid on aasta jooksul esitletud käsitööesinduses esitusväljapanekus.

Tootearenduse nõustamisega tegeles aastaringselt võrgustiku koordinaator Vilve Oja, nõu andsid ka Ragna Meeliste ja Dagmar Rosenberg.

Tulemus: Vastastikku kogemusi vahetades saadi uusi ideid ning leiti koostöövõimalusi omanäoliste toodete loomiseks. Tootekonkursiga loodi uusi Vana-Võromaa eripära väljendavaid tooteid/meeneid.

#### **2. Vana-Võromaa käsitöötoodete müüki ja reklaami toetav tegevus**

2.1. Vana-Võromaa **e-poe Uma puut kaubavaliku täiendamine:** aasta jooksul lisati poodi 12 uut toodet meie käsitöömeistritelt. Koordinaator Vilve Oja andis nõu ja aitas koostada tootekirjeldusi, tegi tootefotosid ning korraldas suhtlust meistritega kaupade ostude või tellimuste täitmiseks. Poe külastajaskonna laiendamiseks tehti reklaami laadadel/sündmustel käsitööd esitledes ja müües. Ka meistrid on enda toodete kaudu poodi tutvustanud ja saanud poe info kaudu otsetellimusi.

E-poe haldamine ja turundustegevused on pidev igapäevane töö, sellega tegelevad aastaringselt koordinaator Vilve Oja ja projektijuht Külli Eichenbaum.

Tulemus: e-poes on kaubavalik vahetuv, toimub regulaarne reklaam ning postitused veebiturunduse võimalusi kasutades. Poe külastajaskond on laienenud (Google analüütiku andmetel), otseostud poekeskkonnas on paraku vähenenud.

2.2. Vana-Võromaa Käsitöö esindusruumides Võru Ideekojas vahetuvate käsitöönäituste korraldamine ja meistrite toodete alaline näitus-müük. Võrgustiku koordinaator koostöös meistritega korraldasid aasta jooksul 8 näitust, vt täpsemalt sündmuste kronoloogiast lk 5-8.

Aastaringselt oli avatud käsitöötoodete näitus-müük, vt täpsemalt p. 5.

Tulemus: käsitöoesindus oli külastajatele avatud, aastaringselt toimus käsitöötoodete tutvustus huvilistele, tellimuste vastuvõtmine, meistrite tutvustamine. Näitusi külastasid nii kohalik rahvas kui huvilised kaugemalt.

2.3. Vana-Võromaa käsitöö esinduse **osalemine olulisematel käsitöölaatadel ja sündmustel:** Vana-Võromaa Käsitöö oli aasta jooksul esindatud neljal üritusel: Võru Pärimustantsu festivalil (õpitubadega), Vana-Võromaa saatkonnas Seto kuningriigis Saatses, ERKL mardilaadal Tallinnas Unibet Arenal, Võru maakonna käsitöö näitusmüügil Riigikogus. Lisaks korraldasime kahenädalase jõulueelse käsitöömüügi Võru Ideekojas käsitöoesinduses. Laatadele ja sündmustele väljaminekut ning üritustel osalemist koordineerisid Külli Eichenbaum ja Vilve Oja, müügiga tegelesid käsitöölised.

Tulemus: Vana-Võromaa käsitöö on esindussündmustel esindatud ning Vana-Võromaa Käsitöö kui kaubamärk on reklaamitud. Vana-Võromaa käsitöö on esindatud Eesti käsitöö aasta tippsündmusel Mardilaadal.

### 3. Käsitöölise omavaheline koostöö ja teadmiste edasiandmine

3.1. **Vana-Võromaa rahvarõiva-alaste teadmiste jagamine, huviliste nõustamine** nii rahvarõivaste kui ka laiemalt käsitööoskuste teemadel, jaanuar - detsember

Rahvarõiva nõukoda asutati aastal 2021 a alguses Võru Instituudi ja MTÜ Vana-Võromaa Käsitöö koostööna, nõukoda asub Vana-Võromaa Kultuurikojas Võrus Katariina allée 11.

Koduleht: <https://wi.ee/muusoumi/rahvaroiva/>

Aasta jooksul pöörduti 86 korral nõustaja Vilve poole. Peamiselt sooviti nõu ja abi rahvarõivakomplektide (nii rühmad kui üksikisikud) või üksikesemete valmistamisel, sh otsiti valmistajaid. Oluliselt suurenes hinnapakumiste küsimine. Nõu ning abi vajati ka vööde, põlle, tanu, suursärkide kohta, sooviti leida seelikukanga kudujat, materjale rahvarõivaste valmistamiseks, pöörduti ka sooviga laenata rahvarõivaid. Nõustamiste maht on hüppeliselt kasvanud, päris palju aega võtab detailide väljaselgitamiseks algallikate läbivaatamine. Puudus on rahvarõivaste valmistamise oskusega meistritest ja rõivaste valmistamise järjekorrad on seepärast päris pikad. Oma meistrite seast on välja kasvanud tikkija (Ragna) ja õpetust sai jagatud seelikute õmblemisel (Reet). Valmisoleku seelikukanga ja sõbade kudumiseks on andnud Heli. Populaarne on kirivööde kudumise kursus, kust on välja

kasvanud nii mõnedki tegijad. Lootus on järelkasvule praktikantide seast (Räpina Aianduskooli tekstiili eriala õpilased).

Asusime ette valmistama rahvarõivaste valmistamise pikema kursuse (nn rahvarõivakooli) läbiviimist käsitöösinduses. Esmane arutelu ja seniste praktikatega tutvumine toimus oktoobri ümarlaul, kokkuvõttega saab tutvuda võrgustiku kodulehel: [https://wi.ee/wp-content/uploads/2025/12/kokkuvote\\_16\\_okt\\_2025\\_tsooriklaud.pdf](https://wi.ee/wp-content/uploads/2025/12/kokkuvote_16_okt_2025_tsooriklaud.pdf)

Sisulisi materjale rahvarõivaste osas on täiendatud seoses nõustamistega - kui on ette tulnud mõni seni uurimata ese, on selle kohta materjal koos viidetega koostatud. Populaarne on rahvarõivastumise video youtubes (tagasiside inimestelt).

Ajakirja Käsitöö jaoks koostasime aprillis-mais **Vana-Võromaa rahvarõivaid tutvustava ülevaateartikli**, koostöö oli Laura Karroga (peatoimetaja). Lugu ilmus ajakirja juuni-juuli numbris lk 38-41.

Sisulisi töid tegi ja korraldas koordinaator Vilve Oja, teisi nõustajaid/praktikuid kaasati vajadusepõhiselt.

### 3.2. Õpitoad, koolitused, loengud Ideekojas, jaanuar – mai ja september- detsember.

Käsitööhuvilistele pakkusime kevadel pikemaid koolitusi kirivöö kudumise õppimiseks ja tallutatud tuhvlite valmistamise osas, õpitubades oli võimalik õppida kõlavöö kudumist, lihtsaid kindakirju kuduma, võrkkotti heegeldama, kaelahelmeid tegema, aga ka seenepaberit valmistama ning portselanile või hoopis kalossidele kaunistusi maalima.

Sügispoolaastal pakkusime õpitubasid arhailise tikandi võtete õppimiseks ning märgviltimise tehnikas väiksete esemete loomiseks, hõbedast vitssõle valmistamiseks. Alustas uus grupp kirivöö kudumise õppijaid (jätkukursused) ning kangakudumise jätkukursus edasijõudnutele. Mõned planeeritud ja väljapakutud õpitoad ja koolitused ei realiseerunud osalejate vähesuse või lausa huvipuuduse tõttu.

Täiskasvanute käsitööhuviliste grupe käisid aasta jooksul vaid mõned, osad meistrid läksid tellija juurde koolitust tegema. Broneeringu ütles üles välismaa käsitööhuviliste grupp, kes oli tellinud pikemad loengud koos käsitöö esitlusega. Huvigrupp Ukraina naisi käis uurimas koostöövõimalusi, kuid konkreetsete plaanideni pole veel jõutud. Mitmed grupid on meile jõudnud koostöös Võru Linnavalitsusega ja Võrumaa Arenduskeskusega.

Väljasõiduga õpitubasid korraldasime Võru Pärimustantsu festivalil 23. augusti Võrus (villa kraasimine-ketramine, paelte-vööde tegemine kõladega ning põimimine, kaarusnööri tegemine kaarushargiga, kirivöö kudumine raamil õpetajad Vilve Oja, Reet Pettai) ja Tallinnas mardilaadal (lihtsad villatööd).

3.3. Aastaringelt jätkus käsitööliste omavaheline info jagamine e-posti listi ning FB lehtede kaudu ning otsesuhtluses. Plaane ja tegevusi arutati ning infot vahetati kaheksal ümarlaual-kokkusaamisel, mis toimusid käsitöösinduses: 15.01, 12.02, 12.03, 10.04 8.05, 25.09, 16.10, 13.11.

Kuue kokkusaamise memod on avaldatud Vana-Võromaa käsitöövõrgustiku kodulehel: <https://wi.ee/et/tegemised/kasitooliste-umarlaud/>

Võrgustikuga on liitunud kümme uut huvilist, kes tulid inforingi tootekonkursi, näituste, koolituste kaudu. Seltsi liikmeks võeti vastu kolm käsitöömeistrit. FB grupi jälgijate hulk on detsembri lõpu seisuga 1000, aasta jooksul lisandus 104 huvilist. Infovahetust korraldasid koordinaator Vilve Oja ning projektijuht Külli Eichenbaum.

Tulemus: nõustamiste käigus jagati soovijatele infot rahvarõivaste komplekteerimise, valmistamise ja kandmise kohta kõigi kaheksa Vana-Võromaa kihelkonna osas, otsiti rõivaste valmistajad. Avatud on käsitöö õppimise võimalused, regulaarselt toimuvad käsitööd tutvustavad sündmused. Toimib käsitööliste omavaheline koostöö – ühistegevused on läbiarutatud ja planeeritud, ette valmistati 5 uut koolitust. Toimib infovahetus ja tegevuste reklaam, toimub müügikoostöö ja üksteise nõustamine. Toimus 8 ümarlaua-kokkusaamist. Otsekontaktide kaudu lisandus koostööringi uusi käsitöö-huvilisi.

#### **4. Koostöö turismivaldkonnaga**

Käsitööesindus oma väljapaneku ja avatusega on lisandunud meie turismimaastikul uueks külastuskohaks. Suvisel ajal leidis linna külaline tänavareklaamide abiga käsitööesinduse siiski üles, kuigi asukoht on üsna keeruliselt leitav.

Vana-Võromaa kaubamärgiga käsitööd vahendati piirkonna muuseumide poodidesse. Tootekonkursiga valmis uusi paikkonna eripära kandvaid tooteid, millest osad on ka müügilettidele jõudnud. Võrumaa Arenduskeskusega koostöös valmistati ette käsitööväljapanek näitusmüügiks Riigikogus.

Koostöö on püsinud Uma Meki võrgustikuga, oleme leidnud võimalusi toidu ja käsitöö pakkumiste ühendamiseks (käsitööesinduses tutvustatakse ka Uma Meki kaubamärki, jagatakse teavet, müügiletil on valik Uma Meki tooteid, jätkuvalt toimib veebipoe Uma Puut kaudu ristturundus Uma Mekiga).

Tulemus: Vana-Võromaa käsitöö osales vastavalt võimalustele kultuuriruumi mainekujunduses ja turunduses.

#### **5. Käsitööd esile tõstvad ettevõtmised ning loomekeskuse arendamine**

##### **Vana-Võromaa traditsioonilise käsitöö teadmuskeskus Võru linna Ideekojas.**

Käsitööesinduse kolmes ruumis toimusid aasta ringi plaanitud tegevused:

*Näütus ja müük käsitööesinduses* – Vana-Võromaa meistrite käsitöötoodete müük, vahelduvad meistrinäitused, nõustamine ja info jagamine. Esindusse pöörduetakse ka abi saamiseks poolelioleva käsitööeseme edasi tegemise nõustamiseks, selliseid pöördumisi oli aasta jooksul õige mitu.

Näitus-müük toimub alaliselt. Avatud külastajatele olenevalt hooajast erinevalt: jaanuar – mai ning sept-dets avatud E-R 10-15, muul ajal kokkuleppel. Juuni algusest augusti lõpuni olime tänu suvetöötaja kaasamise võimalusele avatud tööpäevadel 11-17, laupäeval 11-14, muu aeg kokkuleppel.

Poeruumis toimuvad käsitöö näitused meistripõhiselt, väljapanekud vahetuvad iga kuu alguses perioodil jaanuar-mai ja sept- nov. Näitused toovad uusi külastajaid ja kinnistavad püsikundesid. Jõulueelsel ajal detsembris oli kampaania-müük, siis kasutasime võimalikult palju ruumi müügipinnana, näitusi sel ajal ei toimu.

Näitus-müügi ruumis toimub ka nõustamine ja teavet saab kohal olevalt käsitöötegijalt.

*Kudamine* – kangaste ja vööde kudumise koolitused ja kudumisvõimaluse pakkumine.

*Opitarõn* (õppe- ja seminariruum) toimusid praktilised käsitöökoolitused ja mõned gruppide vastuvõtmised, huvi sündmuste/seminaride korraldamise teenuse vastu oli minimaalne.

Töötubadest oli kõige populaarsem ERKL kaudu vahendatud mentorkoolitus hõbedast vitssõle valmistamine, toimus 19. oktoobril.

Õppetegevusteta ajaks ja ka suviseks ajaks laiendasime õpperuumi käsitöö näitusmüüki (suuremad käsitööesemed). Kevad-sügisel ajal on õpperuum suure osa ajast kasutusel rahvarõivaste valmistamiseks, mis vajab päris palju ruumi.

Ideekojas käsitööesinduses toimetavad igapäevaselt koordinaator Vilve Oja, seltsi liikmed ning võrgustiku käsitöölised. Hea koostöö on Ideekoja majanaabrite, noortekeskus HUUB-iga.

Ideekoja kodulehel on meie koostöövõrgustiku ja pakutavate teenuste tutvustus, samuti sündmuste kalender: <https://www.ideekoda.ee/loovmeistrid/>

Üheks Vana-Võromaa käsitööd esiletõstvaks ettevõtmiseks oli **kindakalendri 2026 koostamine**. Idee sündis meie näituselt „Ilosa ni lihtsä kindakirä“, mis oli esinduses avatud jaanuaris 2025. Süvahavva talu perenaine Reet Pettai kodus näituse jaoks 30 kindapaari erinevate koekirjade ja värvidega, iga kinda juures on ka käsitsi kirja pandud kudumise skeem. Kinnaste eripäraks on, et neid on lihtne kududa – ühel kudumisreal tuleb kududa vaid ühte värvi lõngaga, aga kinnas saab kenasti kirjaline. Kalendrisse võtsime valiku näitusel olnud kinnastest koos kudumisjoonistega, lisasime igale pildile killukese võrukeelset kohalikku kindapärimust. Võro- ja eestikeelse kalendaariumi osa koostas Võru Instituut. Simunapäevaks sai kalender valmis ja on osutunud üsna populaarseks. <https://umapuut.ee/toode/2026-aasta-seinakalender-kindad/>

Tulemus: Vana-Võromaa pärandkultuuri osaks olevat traditsioonilise käsitöö teadmust on saanud püsivalt tutvustada õpitegevuste, sündmuste, näituste ja oskusteabe vahendamisega. Teave meie pakutavate teenuste kohta on jõudnud paljude huvilisteni ning meie kohalike kultuuri- ja haridusvaldkonna arendustöötajateni. Linna külalised leidsid suveperioodil üles meie käsitööesinduse ja said teadmise meie käsitööst ning laiemalt piirkonna kaubamärkidest. Pärandtehnoloogiaid kasutava käsitöö valdkond on saanud *vunki mano*, hea koostöö on Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liiduga ning rahvarõivaste nõukodadega teistes Eesti piirkondades.

## TEGEVUS 2

**2.1. Vana-Võromaa kultuuriruumi esiletõstmine** Vana-Võromaa kultuurieripära nähtuste ja neid vahendavate sündmuste/tegevuste meediapilti toomisega.

Aasta jooksul on Vana-Võromaa kultuuripärandit esitlevaid sündmusi meedias, sh SoMe-s esile tõstetud. Regulaarselt ja võro keeles kajastavad kultuuriruumis toimuvat võrukeelne ajaleht Uma Leht ning Vikerraadio eetris olevad võrukeelsed uudised.

SoMe FB võro temaatilistest kanalitest on olulisemad koostöövõrgustike kanalid: võro kiil (15 000 jälgijat), Uma Mekk (3800 jälgijat), Suitsusaun (1600 jälgijat), Vana-Võromaa Käsitüü (1000 jälgijat), Võru Instituut (1690 jälgijat), Vana-Võromaa muuseumid kokku 5400 jälgijat. Piirkondlikud kanalid FB visitvoru (6700 jälgijat) ja Põlvamaa Turism (3100 jälgijat).

Kevadpoolaastal kajas meedias laiemalt kolme sündmuse käsitlusi: **petitsioon**, mis taotleb võro keele staatuse muutmist keeleseaduses murdest lõunaeesti keeleks ning **Võru Instituudi 30 tegevusaasta** ülevaated, ehk siis „võro värgi“ käekäik erinevatest vaatenurkadest kajastatuna. Kevadisel pööripäeval sai stardipaugu **suitsusaunade loendus**, mis oli meediapildis terve aasta jooksul veel mitmel korral (vt täpsemalt p 2.2).

Suvel toimus **märgiline festival „Aigu om“** (sündmused <https://www.viitina.ee/>), selle raames ka pika traditsiooniga sündmus **Viitina kuuritsapüügi võistlus**. Teine väga pika traditsiooniga sündmus oli **Plaani heinaniitmise võistlus**, mis alati meedia tähelepanu püüab. Karulas toimunud väga omapärane, pärimusel põhinev **suveetendus „Lell“** tõstis paikkonna vastu huvi ja tõi piirkonda külastajaid. Tähelepanu ja külalisi tõmbab ligi **Harglas toimuv Uma üülaat**.

Põlva kihelkonnas tegutseva Lutsu külateatri lustiline **etendus „Marss“** oli samuti väga populaarne. Traditsiooniline **lõõtsamuusikapidu „Harmoonika“**, mis toimub kesksuviti lõõtsapealinnas Põlvas, on üks Vana-Võromaa olulisi kaubamärke. Sel suvel tähistati lõõtsameistri **August Teppo 150. sünniaastapäeva** konverentsi ja mitme kontserdiga Teppo Lõõtsamuuseumi korraldamisel. Jätakuvalt on muusikarahva hulgas armastatud ja oodatud sündmus Mooste **folgipidu „Mooste elohelü“**. Suve-etendustest oli veel hästi tähelepanuväärne ja laia mõjuga suve teisel poolel Luhamaal etendatud **„Seto odüsseia“**, mis tõi rahvast kohale üle Eesti.

Olulised piirkonna omapära esiletõstvad kampaaniad olid Vana-Võromaa kohaliku toidu võrgustiku **Uma Mekk** kampaaniad **kevadgurmee** (mai kuus) ja **sügisgurmee** (oktoobris) ja igasügisene tuntud headuses **Uma Mekk suurlaat**.

Sügispoolaastal sai kõige rohkem tähelepanu kindlasti **võro keele nädal** (kava ja kajastused <https://wi.ee/kava-2-2/>), aga oluline oli ka oktoobris ilmunud uudis, et **rahvastikuregistris avati emakeele (sh ka võro emakeele) märkimise võimalus**. Kajastusi saab alati ka **Lindora laad**, mis on samuti üks piirkonna kaubamärke ja laada külastajaid jagub igal aastal küllaga.

Igakuiselt ilmus **Vana-Võromaa muuseumide uudiskiri**, mille kaudu toimub eelteavitus muuseumides toimuvatest sündmustest. Aasta tippuudiseks kujunes arhailise, senileitustest **Eesti vanima veesõiduki leidmise lugu**, mis avaldati detsembris.

Tulemus: Vana-Võromaa piirkond on nähtav sihtkoht Eestis, kultuuriline eripära on hinnatud väärtus, piirkonda külastavad kultuurihuvidega inimesed, aga ka väljarännanud võrokeled.

## 2.2. Suitsusaunade loendus-uuring

Vana-Võromaa suitsusaunade koostöökogu on võtnud eesmärgiks suitsusaunad kokku lugeda ja uurida põhjalikumalt suitsusaunatavade olukorda UNESCO piirkonnas Vanal-Võromaal kui ka kogu Eestis. Vana-Võromaa suitsusauna kombestik kuulub juba 10 aastat UNESCO vaimse kultuuripärandi esindusnimekirja, aga palju meil Vana-Võromaa piirkonnas ja ka Eestis tervikuna suitsusaunu on ja millised on saunakombed tänapäeval, pole kuigi hästi teada. Suitsusaunapärand on üks osa Vana-Võromaa kultuuripärandist, mille hea käekäik ja mainekus tugevdab võrokeste identiteeti ja kogukonda, toetab pärimusliku kultuurikeskkonna elujõulisuse püsimist.

Loendust viib läbi Vana-Võromaa suitsusaunade koostöökogu töörühm, andmekogu haldab Võru Instituut, andmekogu kaardirakenduse osas tehakse koostööd Maa- ja Ruumiametiga (eelmine nimi Maaamet). Loendus-uuringu meetod on e-ankeedipõhine küsitlus + täiendavad välitööd Vana-Võromaa osas. Ankeet ja juhend asuvad: <https://savvusann.ee/loendus/> (valida saab, kas täita võro või eesti keelne ankeet).

Loendus algas kevadisel pööripäeval intensiivse teavituskampaaniaga teles, SoMes, veebi- ja pabermeedias. Teavituse hajutasime aprilli ja mai kuu peale mitmetesse etappidesse. Infot jagati veel koolide õpetajate, MTÜ-de, kultuuritöötajate, KOVide võrgustike kaudu. Koostöö toimus algatusega „Teeme ära”, Vanal-Võromaal toimusid mõned saunade loendamise talgud. Olulise mõjuga oli kõneisikute esinemised (intervjuud teles, raadios, podcast jms). Järgnevad kampaaniate teravikud sihtisime pööripäevadele, mil tulime välja uute uudistega loendusest.

Suviseks pööripäevaks oli teavet kogunenud juba 500 suitsusauna kohta, kontrollitud oli neljasaja sauna kohta laekunud ankeedid (asukoha kontroll, põhiteave ja fotod).

Sügiseseks pööripäevaks ajastasime suitsusaunade kaardirakenduse avalikustamise. Kaart asub <https://geoportaal.maaamet.ee/> lehel kaardirakenduste valikus, otselink:

<https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/suitsusaunad>

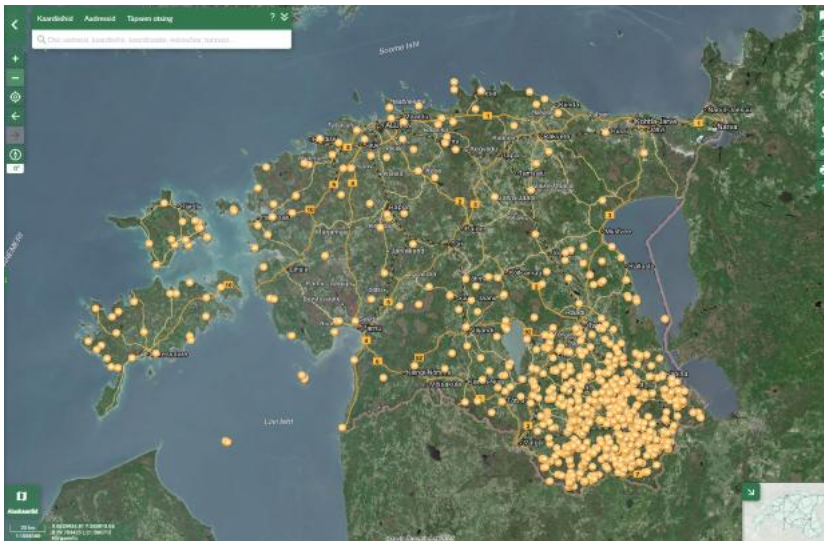
Kaardiaknas on näha saunade asukohad, paljudest saunadest on ka foto ning lühiteave sauna ajaloo kohta. Kõik loenduse käigus üles kirjutatud suitsusaunad ei ole kaardil kuvatud. Näha on vaid need, mille kohta on omanik andnud loa ja neid on 2/3 seni laekunud ankeetidest.

Iga uue kuu alguses kontrollivad Marko Puksing ja Külli Eichenbaum üle kõik eelneval kuul laekunud ankeedid (põhitähelepanu on koordinaatide kontrollil ja korduste vältimisel) ning kaardirakenduses nähtavaks saavad lisandunud saunad iga kuu keskel.

Talvise pööripäeva eel oli kirja pandud 761 sauna, infot on kogunenud veel paarisaja sauna kohta (on viidatud asukohta või omanikku). 720 juhul on vastajad ka saunakombestiku kohta ütlusi andnud. Saadetud on ka põhjalikumaid kirjatöid ja lisatud fotosid suitsusauna renoveerimisest, ehituslikest detailidest.

Praeguseks kogunenud andmed viitavad, et tänagi on suitsusaunade levikupilt Eestis sarnane kolme põlvkonna taguse ajaga, mil Tamara Habicht uuris saunade levikut ja saunakombeid. Toona leidis suitsusaunu Eestis kõige sagedamini just Vana-Võromaal ja selle lähinaabruses.

Kõikide seni ankeedi kaudu kirja pandud suitsusaunade levikupilt Eestis 10. detsembri 2025 andmetega (761 suitsusauna):



Tulemused: Loenduse mõju on olnud laialdane, suitsusaunade loendus ja sellega seonduv on kajanud saarlastest virukateni ja lõunapiirilt põhjarannikuni. Meediakampaaniate ja infovoo kaudu suitsusauna pildis hoidmine on toetanud kombestiku elujõudu ja teadmiste-oskuste liikumist vanematelt noorematele põlvkondadele ja ka põlvkonnasisest teadmiste jagamist lugude jutustamise ja kogemuste vahendamise kaudu.

Loenduse esimese aasta tulemusena oleme saanud ülevaate suitsusaunade levikupildist piirkondlikult. Meil on 720 sauna kohta kogutud teave kombestiku oluliste aspektide kohta ja andmestiku põgusa läbivaatamise põhjal saab juba öelda, et suitsusaunatava on elujõuline. Silma hakkab uute suitsusaunade arvukus. 30 % kõigist loetud saunadest on valminud/renoveeritud viimase põlvkonna jooksul (st 25 aasta jooksul), sh nendest ligi pooled viimase 10 aasta jooksul.

Uuring-loenduse mõjul kasvas teadlikkus suitsusaunadest ja sellega seotud Vana-Võromaa kultuuriruumi kui eripärase kogukonna/piirkonna maine ning tuntus. Teavituskampaaniate käigus võis teemat teadvustada (info lugemine, edastamine tuttavatele/naabritele/sugulastele, seltskondades arutamine, meedias lahkamine) 50000-80000 inimest. Arv on hinnanguline, selle näitaja täpsemaks mõõtmiseks pole metoodikat ega vahendeid. SoMes saab nähtavust ja mõju hinnata FB jälgijate/postitust näinute arvu põhjal, aga selle analüüsi koostamine polnud eesmärk. Küll aga kogusime viiteid meediakajastustele ning fikseerisime info jagamise kanaleid töö parema planeerimise huvides.

Kultuuripärandi väärtustamise ja esiletoomisega püüame mõjutada regionaalse arengu protsesse, toomaks meie maapiirkonda tagasi võrokesti ja võro juurtega peresid, kes hindavad head elukeskkonda ja toetavat kogukonda.

4. Kas tegevuste läbiviimisel/tulemustes oli erinevusi/kõrvalekaldeid võrreldes kavandatudga (millest tulenevalt)?

Aasta lõpupäevaks oli ankeetide kaudu kirja pandud täpselt 800 sauna, ise prognoosisime optimistlikult arvu 2000. Loodetust tagasihoidlikumaks jäi loendusel osalemine Vana-Võromaa piirkonnas. Nimelt on töörühmale teada päris palju saunu, mille omanikud on väga ettevaatlikud infot andma. Kahjuks on ühiskondlikud olud siin piirkonnas hetkel sellised, et usaldust ja turvalisuse tunnet on inimestel üsna napilt, peljatakse loendusele järgnevat suitsusaunade maksustamist, võimalikke trahve või andmete leket, ei soovita näha ka võimalikke uudishimulikke saunauudistajaid.

E-ankeedi täitmise keerukus inimesele, kes pole kuigi digipädev, on ka üheks takistuseks e-loendusel osalemisel. Probleeme on ka hea internetiühendusega maapiirkonnas, oleme tagasisidena saanud teateid, et täidetud ankeeti koos saunapildiga ei õnnestugi ära saata. Teist korda ankeedi täitmist enam ette võtta ei taheta, millest võib ka aru saada.

Loendusega jätame aastal 2026 ja eesmärkide täitmiseks on töörühmale suur väljakutse välitööde käigus kaardistada saunad, mille kohta on antud viiteid, on kogutud varasemalt teavet ning on andmekogudest leitavat infot. Meediaga (ennekõike SoMe kaudu) hakkame 2026 a jooksul jagama killukeste kaupa loenduse andmestiku analüüsi tulemusi just ennekõike kombestiku osas, aga ka huvitavaid saunalugusid.

## **Kokkuvõtvalt**

Vana-Võromaa kultuuriline eripära (suitsusaunakombed, võro keel, kohalik toit Uma Mekk, käsitöömeistrite looming, Vana-Võromaa kihelkondade rahvarõivad) on vastavalt võimalustele esile toodud, toimusid piirkonnale iseomased sündmused, mille kohta ilmusid meediakajastused siseriiklikes meediakanalites ja sotsiaalmeedias.

Aruande koostamise kuupäev: 6. jaanuar 2026

Aruande koostanud:

*/digitaalselt allkirjastatud/*

Külli Eichenbaum

toetuse saaja esindaja

Võru Instituudi projektijuht

Tel 56611924